[א]בבירה גדולה משתמש (א) בזיזיה ובכתליה עד ד' אמות ובעובי הכותל במקום שנהגו אבל בתרבץ אפדני לא ורב נחמן דידיה אמר [ב]אפילו בתרבץ אפדני אבל רחבה שאחורי הבתים לא ורבא אמר [ג]אפילו רחבה שאחורי הבתים אמר רבינא [ד]האי כשורא דמטללתא עד תלתין יומין לא הוי חזקה בתר תלתין יומין הוי חזקה [ה]ואי סוכה דמצוה היא עד שבעה יומין לא הוי חזקה בתר שבעה יומין הוי חזקה [ו]ואי חבריה בטינא לאלתר הוי חזקה אמר אביי [ז]שני בתים בשני צדי רשות הרבים זה עושה מעקה לחצי גגו וזה עושה מעקה לחצי גגו זה שלא כנגד זה ומעדיף מאי איריא ברשות הרבים [ח]אפילו רשות היחיד נמי רשות הרבים איצטריכא ליה מהו דתימא נימא ליה סוף סוף הא בעית לאצטנועי מבני רשות הרבים קמ"ל דא"ל רבים ביממא חזו לי בליליא (ב) לא חזו לי את בין ביממא בין בליליא חזית לי א"נ רבים כי קאימנא חזו לי כי יתיבנא לא חזו לי את חזית לי בין כי קאימנא בין כי יתיבנא רבים כי מעיינו חזו לי כי לא מעיינו לא חזו לי את ממילא נמי חזית לי אמר מר זה עושה מעקה לחצי גגו וזה עושה מעקה לחצי גגו זה שלא כנגד זה ומעדיף פשיטא לא צריכא דקדים חד מנייהו ועבד (ג) מהו דתימא נימא ליה אידך

סוף

שקול אוזינקא ועבדיה את כוליה קמ"ל דא"ל את מ"ט לא עבדת משום דמיתרע אשיתך אנא נמי מיתרע ליה אשיתאי [א]אמר ר"נ אמר שמואל [ט]גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ד' אמות אבל בין גג לגג לא ור"נ דידיה אמר [י]אינו זקוק לד"א אבל זקוק למחיצת עשרה למאי אי להיזק ראיה ארבע אמות בעינן אי לנתפס עליו כגנב במסיפס בעלמא סגיא אי לגדיים וטלאים בכדי שלא יזדקר בבת ראש סגי [כ]לעולם לנתפס עליו כגנב במסיפס מצי משתמיט ליה [ב][אמר ממצורי קממצירנא] במחיצת עשרה לא מצי משתמיט ליה מיתיבי אם היה חצרו למעלה מגגו של חבירו אין נזקקין לו מאי לאו אין נזקקין לו כלל לא אין נזקקין לד' אמות אבל נזקקין למחיצת עשרה איתמר שתי חצרות זו למעלה מזו אמר רב הונא תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה ובונה תניא כוותיה דרב חסדא [ל]שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה [מ]ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו אינו זקוק לו הנהו בי תרי דהוו דיירי חד הוה דייר עילאי וחד הוה דייר תתאי (ד) איתבר תתאי א"ל תתאי לעילאי תא ונבנייה א"ל אנא שפיר קא דאירנא

א"ל

בירה גדולה. בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים (ה) קטנות והשכיר לזה אחד מהן הרי זה משתמש בכתליה בחורי הכתלים על פני ארכה מבחוץ עד ד' אמות אף שלא כנגד ביתו ובזיזים היוצאים מכתלים: **ובעובי הכותל.** בראשו כגון אם השכיר לו בה עלייה: **אבל בתרבץ אפדני לא.** דרך בוני בירה חשובה להניח לה כנגד פתח הטרקלין החשוב שבה כעין גינה קטנה לאויר ועולין בה דשאים ויפה המראה לעינים ושם אין רשות לזה לתלות בכתלים כלום שאינו עשוי ליכנס לתוכו: **אבל רחבה שאחורי הבתים.** כל היקף שאחורי הבתים קרוי רחבה ושלפני הבתים קרוי חצר (ו). אין הרחבה מושכרת לו להשתמש: **לא הויא חזקה.** אם סמכה על כותל חבירו ולא מיחה בתוך שלשים [יום] לא הויא חזקה לטעון ולומר פייסתיך במעות עד עולם דכל תלתין יומין לא קפיד איניש ולא מחי סבור חברי זה צריך לצל ולימים מועטים יטלנו משם: **ואי סוכה דמצוה היא לבתר ז' הויא חזקה.** דכיון דשבקוה עלה יותר מן הצורך הוה ליה למחויי: **תוס'.** ומדלא מיחה איכא למימר דזה פייסו במעות עד עולם שכן היה דרכם לקבוע סוכתן לצורך כל השנים והלכך מיד לאחר ז' הויא חזקה דלא דמי לסוכה דמטללתא דלא הוי חזקה עד תלתין יומין דההיא לצל בעלמא הוא דעבדה אבל סוכה זו לצורך כל ימות החג שבכל שנה עשאה. ע"כ: **זה שלא כנגד זה.** זה סותם גגו לצד צפון וזה לצד דרום: **ומעדיף.** מוסף המעקה יותר מחצי הגג כדי שיהיה במקצת כנגד סתימתו של זה ומתוך כך לא יראה בהדיא ג) לגגו של חבירו: **פשיטא.** דהאי פלגא והאי פלגא: **לא צריכא דקדים חד ועביד דידיה.** מעקה לחצי גגו קודם שבא לב"ד ואח"כ תבע את חבירו לעשות בשלו מהו דתימא הואיל והתחיל לעשות יגמור המעקה בגגו וזה יתן לו חצי הוצאה: **אוזינקא.** יציאה: **תוס'.** ז) דאי לא קדים אלא בא לב"ד על עסק המעקה ולא זה רוצה לעשות בגגו ד) פשיטא דב"ד עושה פשרה ביניהם לעשות כל אחד חצי מעקה או האחד יעשה כולו וחבירו יחזיר לו שכר הוצאת אשיותא אבל השתא דקדים יכול לטעון אידך אילו לא קדמת אותי הייתי עושה כולו בגגי אבל לאלאין לא עבידנא דטריחא לי לחזור אחר פועלין בשביל דבר מועט. ע"כ: **לא תתרע אשיתאי.** מכובד הבנין שמכבידין על חומת טיט ממהרת לקלקל למעלה: **גבוה ארבע אמות.** משום היזק ראיה: **אבל בין גג לגג.** לא צריך כדאמרינן בשמעתין קמייתא חצר קביעא תשמישיה וגג לא קביעא תשמישיה ולא ידענא בהי עדנא (ח) דסלקת דאיצטנע ממך: **אין זקוק לו.** בין גג לגג לארבע אמות גובה: **אם נתפס כגנב.** שאם יכנס לפנים מן המחיצה לשם גניבה נכנס: **מצי משתמיט ליה.** ולומר חפץ נפל מידי על גגך ונכנסתי אלך ליטול: **היתה חצירו למעלה מגגו של חבירו.** שהיה קרקע החצר גבוה מקרקע הבית: **אין זקוק לו.** בעל החצר לעשות לו מחיצה בין חצר לגג דכיון דגג לא קביע תשמישיה נוח ליזהר משכיניו שלא יראוהו: **זו למעלה מזו.** קרקעית האחד גבוהה מחבירתה: **זה בונה מכנגדו ועולה.** התחתון בונה משלו מלמטה עד שמגיע לגובה קרקעיתו של חבירו ואחר כך מתחיל זה לסייעו ונותן חלקו מכנגדו ומעלה ולא יהא עליון נפסד בשפלות קרקעיתו של תחתון: **דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי.** כשחלקו האחין נטל זה בית וזה עלייה: (ט) **איתבר תתאי.** נטבעו הכתלים התחתונים בארץ עד ששפלה תקרת העלייה ואין התחתון יכול ליכנס בתוכו אלא אם כן שוחה: **תא ונבנייה.** בוא ונסתור את כל הבית ונבננו: ה) **איבנייה אנא.** מצי: **אמר ליה.** עליון לית לי דוכתא דדיירנא ביה: **לא קא מסדר לי.** איני יכול לדור בביתי מפני עלייתך:

סוף

האי כשורא דמטללתא. אומר ר"ת דלמתני' קאי דעד שלשים יום לא הוי חזקה והוי בחזקת שלא נתן מכאן ואילך הוי בחזקת שנתן ואתי שפיר דנקטיה הכא ולא בחזקת הבתים: **עד** שבעה יומי. לאו דוקא שבעה דבשמיני עצרת לא יוכל לסתור: **ואי** חבריה בטינא לאלתר הוי חזקה. ואומר רבינו שמואל דחזקות דלעיל לאו דשלש שנים אלא לאלתר כדאמרינן הכא: **בשני** צדי רשות הרבים. אומר ר"י דוקא בשני צדי רשות הרבים שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה בגגו שיזהר ממנו מדאמרינן בסמוך אבל בין גג לגג לא: **מהו** דתימא מצי א"ל שקול אוזינקא כו'. וא"ת והיכי הוי ס"ד דמצי למימר ליה הכי דאטו משום דקדם זה ועשה הורע כחו ויכול לדוחקו זה לעשות כל הכותל ויש לומר דס"ד כיון דאם לא קדם זה ועשה (י) זה הוה מצי למימר שקול אוזינקא וזיל ועשה כל הכותל או הב לי אוזינקא ואעשה אני הכל ונרויח בין שנינו שלא נצטרך להעדיף השתא נמי מצי למימר ליה הכי קמ"ל דלא מצי אמר ליה כיון שכבר עשה זה ולא אמר לו קודם: **שתי** חצרות זו למעלה מזו. וא"ת ותחתון למה יסייע לעליון דמכי מטי לארבע אמות ולא יוכל התחתון לראות בחצר העליון יבנה העליון ואומר ר"ת כגון שחצר התחתון אינו נמוך אלא ו) אבל חצרו של עליון ו)(אלא מצד א') ומצד א' הוא גבוה כחצר העליון שיוכל לראות שם ור"י מפרש דהתחתון מזיק לעליון כי קאי עליון (כ) כדאמרי' לעיל כי קאימנא חזו לי ולכך צריך לסייע עד ד' אמות בחצר העליון:

סוף

עין משפט
נר מצוה

לה א ב ג מיי' פ"ו מהל' שכירות הל' א סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שיג סעיף א:

לו ד ה ו מיי' פ"ח מהל' שכנים הל' ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנג סעיף יז:

לז ז ח מיי' שם פ"ג הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנט סעיף א:

לח ט מיי' שם הל' ו ועי' בהשגות סמג שם טוש"ע שם סעיף ב וסי' קס סעיף א:

לט י כ מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנט סעיף ב:

מ ל מיי' שם הלכה ז ועי' בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קס סעיף ג:

מא מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף א וסעיף ב:

רבינו גרשום

מנטף אלא משני עברי הבית אבל בנוי כעין צריף הוט"א בל"ע שהוא עגול ומנטף בכל סביבותיו לא [אחזיק] ויכול לעכב עליו: בבירה גדולה. כעין מגדל גדול ובונין בתוכה בתים הרבה סביבותיה ויש סביבותיה חצר וגנות ופרדסין הרי זה השוכר משתמש חוץ לביתו בכתליה דבירה הסמוכות (א) לכותל אם יש בה חורין או זיזין שתולין בה חפציהן עד ד' אמות סמוך לבית דשייך בתר בית: ובעובי הכותל במקום שנהגו. לישתמש על גב ב) הבית משתמש חוץ לגג בעובי החומה ד' אמות: אבל בתרבץ אפדני. גינת ביתן שסמוך לפלטין אינו משתמש לבתים אלא לפלטין: אבל רחבה גדולה שאחורי הבתים. היא ודאי עשויה לצורך הפלטין עצמה: האי כשורא דמטללתא. אם נעץ אחד קורתו בכותל חבירו מדעתו של בעל הכותל לסכך עליה מפני החמה אם נעוצה בו הקורה יותר מל' יום ולא מיחה בעל הכותל הוי חזקה לזה שנעצה לקובעה שם לעולם שסתם שאלה משאיל כותלו לחבירו לנעוץ בו [מידי] ל' יום ותו לא: ואי סוכה דמצוה היא. כלומר אם הרשהו לנעוץ קורה לצורך סוכת החג דמצוה ודאי אם הניחה שם יותר על ד' ימים בפני בעל הכותל שלא מיחה יכול להחזיק בה לעולם: ואי חבריה לקורה בטינא. כלומר שקבעה לקורה בכותל בחומר ובלבנים בקביעות בפני בעל הכותל ולא מיחה הוה חזקה לאלתר דאיכא למימר דמחל לו: ב' בתים משני צדי רה"ר. אם מקום הוא שמשתמשין על הגגות זה עושה לחצי גגו מעקה גבוה ד' אמות משום היזק ראיה וכן השני זה שלא כנגד זה ומעדיף מעט זה כנגד זה כדי שלא יוכל א' להציץ בתוך גג חבירו ג) אלא ברה"ר מצי למימר חבריה דמעכב מאי [נפקא] לך מינה אי לא עבידנא מעקה כוותך סוף סוף אי לא הואי אנא הכא אפ"ה קבעית לאצטנועי מבני רה"ר קמ"ל דמצי אמר ליה אידך ד) אי לא מבני רה"ר יכילנא לאצטנועי דכי יתיבנא לא חזו לי קמ"ל ה) דאפ"ה יכול לכופו שיעשה חצי מעקה לגגו: דקדים חד מינייהו ועביד. מעקה לחצי גגו: אזינקא. חצי הוצאתך שתוציא בכולו: משום דאיתרע אשיתך. שלא יכביד על הכותל ויפול הכותל אנא נמי מסתפינא הכי: גג

מסורת הש"ס

א) לעיל ב:, ב) [ערוך ערך מצר ב'], ג) במ"א: כלל, ד) בדפוס ישן איתא ולא זה רוצה לעשות בגגו, ה) [שייך לדף ז.], ו) תיבת אלא נוסף ע"פ המהרש"ל והמהרש"א אומר להשמיטה, ז) ס"א ל"ג,

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתמש בכתליה ובזיזיה עד ארבע אמות: (ב) שם לא חזו לי. נ"ב ע"ל דף ס': (ג) שם ועבד דידיה מהו דתימא: (ד) שם איתבס תתאי: (ה) רש"י ד"ה בירה וכו' חדרים קטנים והשכיר: (ו) ד"ה אבל רחבה חצר הס"ד ואח"כ מה"ד לא אין הרחבה: (ז) ד"ה תוס' פשיטא ל"צ דקדים דאי לא קדים: (ח) ד"ה אבל וכו' בהי עדנא סלקת כצ"ל ואות ד' נמחק: (ט) ד"ה איתבס תתאי: (י) תוס' ד"ה מהו כו' ועשה הוה מצי כצ"ל ותיבת זה נמחק: (כ) ד"ה שתי וכו' כי קאי עליון בשפת חצירו כדאמרי' לעיל:

מוסף רש"י

עושה לו מעקה גבוה ד' אמות. כדי שלא יראה בחצר חבירו כשהוא משתמש בגגו (לעיל ב:).

רבינו גרשום (המשך)

הסמוך לחצר חבירו. דמקום החצר גבוה ושוה לגגו עושה מעקה ד' אמות לגג שלא יציץ לחצר חבירו. ואי קשיא למה אין מחייבין בעל חצר לעשות מחיצה לחצירו שלא יסתכל לגג חבירו. הא לא תיקשי דהיזקא דחצר עדיף מהיזקא דגג דחצר קביעא תשמישתא וגג לא קביעא תשמישתיה: אבל בין גג לגג דלא קביעא תשמישתיהו לא להאי ולא להאי לא: אי לנתפס עליו כגנב. כלומר אי לכך צריך מחיצה דלא יכנס חבירו לשם בלא רשות ויתפס כגנב דיכול לומר לו לגנוב באת: במסיפס בעלמא סגי. אפי' במחיצה כל שהוא אם יעבור עליו בלא רשות יתפס כגנב: במסיפס יכול לאישתמוטי. דטעין דכיון דלא הוי האי מחיצה גבוה י' טפחים לא הוה ידענא אי משום מחיצה הוי משום הכי עברנא ולא משום גניבה: למעלה מגגו של חבירו. שקרקעית החצר גבוה יותר על הגג: מאי לאו אין נזקקין לו כלל לעשות מחיצה וקשיא לעיל דתרצת ו) זקוק למחיצה: שתי חצירות זו למעלה מזו. שהאחת גבוה יותר מן האחרת תחתון יתקוק מחיצה בקרקע עליון ובונה עד שיהיה הכותל שוה לחצר העליון ושוב יגביהו העליון עד ד' אמות: ורב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה עם התחתון. לפי שהעליון יכול לראות התחתון ולא תחתון העליון לפיכך צריך העליון לעשות רוב הבנין כפי שלא יזיק לתחתון מראייתו: ואם היתה חצירו למעלה גבוה מגג של חבירו אין זקוק לו. משום דגג לא קביעא תשמישתיה: איתבר ביתא דתתאי. שנפלו קצת מכותלי התחתון וירד בית העליון ונח על אותו קצת כותל התחתון שנשתיירו: אמר ליה תתאי לעילאי תא נבנייה. כלומר סייע לי לבנות הבית כבראשונה: שפיר דאירנא. כלומר איני צריך שאני יפה דר שלא נפלה עלייתי:

א) [אולי צ"ל בכותליה דבירה הסמוכות לכותל ביתו אם יש בה חורין וכו']: ב) [נראה דצ"ל על גג הבית וכו']: ג) [נראה דצ"ל רה"ר איצטריכא ליה דמהו דתימא דמצי למימר ליה חבריה וכו']: ד) [נראה דצ"ל דמצי למימר ליה אידך אי לא את מבני רה"ר וכו']: ה) [אולי צ"ל דכי יתיבנא לא חזו לי ומש"ה יכול לכופו שיעשה חצי מעקה לגגו]: ו) [אולי צ"ל דתרצת דזקוק למחיצה י']:

א"ל (א) איסתריה אנא ואבנייה אמר לית לי דוכתא למידר בה א"ל אנא אוגר לך דוכתא א"ל לא [א]טרחנא (ב) לא קא מתדר לי שוף אכריסך ועול ושוף אכריסך ופוק אמר רב חמא [א]בדינא קא מעכב והני מילי דלא מטו כשורי למטה מעשרה [ב]אבל מטו כשורי למטה מעשרה מצי א"ל למטה מי' רשותא דידי הוא ולא משעבד לך וה"מ דלא אתנו גבי הדדי [ג]אבל אתנו גבי הדדי סתרי ובנו וכי אתנו בהדי הדדי עד כמה אמרו רבנן קמיה [ג]דרבה משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר משמיה דר"נ כאותה ששנינו[ג] רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו אמר להו [ד]רבה [ה]לאו אמינא לכו לא תיתלו ביה בוקי סריקי ברב נחמן הכי אמר ר"נ (ג) כי דדיירי אינשי וכמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע [ד]כי היכי דעיילי איסוריתא דמחוזא והדר [ה]ההוא גברא דהוה בני אשיתא אחורי כווי דחבריה אמר ליה קא מאפלת עלי א"ל סכרנא לך הכא ועבידנא לך כווי לעיל מאשיתאי א"ל קא מרעת ליה לאשיתאי א"ל סתרנא לך לאשיתך עד דוכתא דכווי ובנינא לה ועבידנא לך כווי בבנינא לעיל מאשיתאי א"ל אשיתא מתתאה עתיקא ומלעיל חדתא לא קיימא אמר ליה סתרנא לה עד לארעא ובנינא לה ועבידנא לך כווי בגוה א"ל חדא אשיתא חדתא בכוליה ביתא עתיקא לא קיימא א"ל סתרנא לה לכוליה ביתא ובנינא לך כווי בבנינא א"ל לית לי דוכתא למידר בה א"ל אגירנא לך דוכתא א"ל לא [ו]טרחנא אמר רב חמא [ז]בדין קא מעכב [ח]היינו הך והא תו למה לי הא קמ"ל דאע"ג דלא משתמש [ט]אלא תיבנא (ד) וכי ציבי בעלמא [ח]הנהו בי תרי אחי דפלגי בהדי הדדי חד מטייה אספלידא וחד מטייה תרביצא אזל ההוא דמטייה תרביצא וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא א"ל קא מאפלת עלי א"ל בדידי קא בנינא אמר רב חמא [ט]בדין קאמר ליה א"ל רבינא לרב אשי מאי שנא מהא דתניא [י]שני אחין שחלקו אחד מהן נטל שדה כרם ואחד מהן נטל שדה לבן יש לו לבעל הכרם ד' אמות בשדה לבן שעל מנת כן חלקו א"ל התם דעלו להדדי אבל הכא מאי דלא עלו להדדי [י]וכי בשופטני עסקינן דהאי שקיל אספלידא והאי שקיל תרביצא ולא עלו להדדי א"ל [כ]נהי דעלו להדדי דמי ליבני כשורי והודרי דמי אוירא לא עלו להדדי ולימא ליה מעיקרא אספלידא פלגת לי השתא משוית לי (ה) אידרונא אמר רב שימי בר אשי שמא בעלמא פלג ליה מי לא תניא [ח][ל]האומר בית כור עפר אני מוכר לך אע"פ שאינו אלא לתך הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמיתקרי בית כור [מ]פרדס אני מוכר לך אע"פ שאין בו רמונים הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמיתקרי פרדס [נ]כרם אני מוכר לך אע"פ שאין בו גפנים הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמיתקרי כרמא מי דמי התם מצי אמר ליה מוכר ללוקח שמא זביני לך הכא מצי א"ל אדעתא דהכי פלגי דדאירנא ביה כי היכי דדרו אבהתן אמרו ליה

שוף אכריסך. שחה קומתך עד כריסך: **כשורי.** קורות העלייה: **אבל אתנו אהדדי.** כשחלקו אם תפל עלייה (ו) יסתרוהו הבית ויבנוהו: **עד כמה.** תשפיל העלייה ויכוף את העליון לסתור ולבנות: **כאותה ששנינו.** בהמוכר פירות המקבל עליו מחבירו לבנות לו בית עושה רומו כחצי ארכו וחצי רחבו כבנין ההיכל שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים וגבהו שלשים: **איסוריתא.** חבילות קנים ארוכין: **והדר.** מחזיר עצמו לכל צדדין: **סכרנא לך הכא.** אסתום לך חלונותיך באבנים וטיט ואפתח לך למעלה מכותלי בגובה כתליך חלונות אחרים שיאירו (ז) בביתך: **קמרעת לאשיתאי.** כשתפתח בה חלונות תנוע החומה מחמת המכה: **סתרנא לך.** הכותל מראש גובהו עד שיגיע למקום החלונות שאעשה לך: **לא קיימא.** שאין טיט החדש נדבק יפה בטיט הישן שיבש כבר: **דאע"ג דקא משתמש בה בציבי ותיבני.** ואין הוא עצמו דר בתוכו מצי א"ל לא מצינא דאטרח להוציא העצים והתבן: **אספלידא.** טרקלין יפה: **תרביצא.** גינה שבצד הטרקלין שהיתה מאירה לתוכו: **בדנפשאי אנא בנינא.** בשלי אני בונה ואתה אין לך עלי חזקת אורה של שלש שנים דהשתא הוא דפלגינהו: **ד' אמות.** לעבודת הכרם שהיו חורשין אותה בשוורים: **דעלו אהדדי.** שנתן בעל הכרם לבעל השדה לבן דמים של עילוי הכרם הילכך כרם בעי למשקל עם עבודתו: **בשופטני עסקינן.** וכי שוטה היה שנטל גינה חלקה כנגד בית בנוי ולא נטל עילוי דמים: **והשתא (ח) אידרונא.** חדר אפל ואני על מנת אספלידא נתתי עילוי דמים: **שמא בעלמא.** (ט) אם אספלידא שמא ואע"פ שאינו כשאר אספלידא לא בטיל שמו: **בית כור.** לפי חשבון (י) סאתים כחצר המשכן:

נהרדעי

שוף אכריסך. פ"ה שחה קומתך ולר"י נראה שוף לשון שפשוף שמתחכך בארץ: **בוקי** סריקי. אנשים רקים מתרגמינן גוברין סריקין (שופטים יא): **היינו** הך. וא"ת והא אשמעינן בהאי עובדא דחדתא אעתיקא לא קאי דלא שמעינן מהאי דלעיל ולעיל איצטריך כדאמרינן וה"מ דלא מטו כשורי למטה מי' וכו' וי"ל דמילתא דפשיטא היא דחדא מדתא וכולה עתיקא לא קאי ומשום הא לא הוה צריך לאתויי האי עובדא: **אספלידא.** פרש"י טרקלין יפה ובערוך פירש מערה כדמתרגם (תהלים נג) מפני שאול במערה באספלידא ואור"י דאספלידא דהכא א"א להיות מערה מדקאמר (ט)נמי דעלו להדדי בכשורי והודרי ובמערה ליכא כשורי והודרי ועוד מדקאמר מעיקרא אספלידא והשתא (י)אידרונא ובמערה ליכא אורה כלל ומפרש ר"י דאספלידא דהכא הוי אכסדרה שיש בה אורה גדולה שפרוצה ברוח אחד כדאמרינן בלא יחפור (לקמן דף כה.) עולם דומה לאכסדרה וכו' וכן מוכח בהקומץ רבה (מנחות דף לג: ושם ד"ה אספלידא) דאמר אביי חזינא להו לאספלידי דבי מר דאית להו פלימי ולית להו מזוזה ופריך מיתיבי בית שער ואכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה: **א"ל** בדידי קבנינא. פ"ה אתה אין לך עלי חזקת אורה של שלש שנים ותימה שהיה יכול להאפילו עליו שלא יהא לו בטרקלין אורה כלל ועוד דמאי קאמר באוירא לא עלו אהדדי פשיטא דעלו נמי באוירא דבית בלא אורה אינו שוה כלום ומפרש ר"ת שמאספלידא היה יכול לראות לשדותיו דרך התרבילא ודקאמר מאפלת עילוי היינו שהיה מעכבו שלא היה יכול לראות שדותיו וקרי לה נמי אידרונא שלא היה יכול להביט למרחוק וכן מפרש ההוא דלקמן אין להם חלונות זה על זה ומיהו קשיא לר"י דמאי קפריך מאי שנא מהא דתניא כו' התם ודאי יש לו ד' אמות לפי שהם צורך לעבודת הכרם אבל הכא זה לא היה צורך האספלידא מש"ה בדין קאמר ליה ונראה לר"י דודאי היה מאפיל עליו האורה שלא היה בו אורה גדולה כאשר צריך לאכסדרה אבל עדיין היה בו אור גדול והא דאמר ומכנגדן מרחיק ד' אמות שלא יאפיל היינו שלא יאפיל לגמרי עד שלא יהא ראוי להשתמש בו יפה ומש"ה קרי ליה אידרונא משום דלגבי אכסדרה אידרונא היא והשתא נמי אתי שפיר דלא עלו להדדי באוירא שהוא צורך האכסדרא: **והוא** דקרו ליה בית כור. וכגון שהלוקח יודע שיש לו קרקע שקרוי בית כור דאל"כ הרי הטעהו ואפי' אם רואה בשעת מכירה שאין שם בית כור יכול לומר סבור הייתי שהיית משלים לי בית כור ואם תאמר ונימא דדמים מודיעים ואם נתן לו דמי בית כור אפילו קרו ליה בית כור ישלים לו בית כור שלם ויש לומר דמיירי כגון דאזיל גביה ואינו נותן לו אפילו דמי לתך ואי קרו ליה בית כור אפילו אין בו אלא לתך הגיעו ואי לא קרו ליה בית כור חייב לתת לו בית כור שלם אי נמי דלא אזיל גביה וכגון דנתן לו דמי לתך והשתא אי לא קרו ליה בית כור היה יכול לומר לוקח אם תרצה לתת לי בית כור שלם ולעמוד במקחך עמוד ואם לאו תחזור לי מעותי אבל אי קרו ליה בית כור הגיעו אע"פ שאין בו אלא לתך:

מר

מסורת הש"ס

א) נ"א מצינן דאיטרח, ב) ס"א דרבא, ג) לקמן נח:, ד) ס"א רבא, ה) [לקמן קנא: ע"ז לז: חולין נ.], ו) נ"א מצינן דאיטרח, ז) [עי' מ"ש בב"ק פה. על הגליון], ח) ב"מ קד., ט) נ"ל נהי ועי' רש"ש, י) [אינדרונא וכן בסמוך],

גליון הש"ס

גמרא היינו הך. עי' ריטב"א שבועות דף לו ע"א ד"ה תרתי למ"ל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל אבנייה אנא אמר ליה לית לי דוכתא כצ"ל ותיבת איסתריה נמחק: **(ב)** שם לא טרחנא א"ל לא קא מתדר לי א"ל שוף אכריסך ועול: **(ג)** שם אמר ר"נ כדדיירי כצ"ל ותיבת כי נמחק: **(ד)** שם אלא תיבנא וציבי בעלמא כצ"ל ותיבת וכי נמחק: **(ה)** שם משוית לי אינדרונא: **(ו)** רש"י ד"ה אבל וכו' יסתרו הבית: **(ז)** ד"ה סכרנא וכו' שיאירו לך בביתך: **(ח)** ד"ה והשת' אינדרונא: **(ט)** ד"ה שמא בעלמא אספלידא שמא כצ"ל ותיבת אם נמחק: **(י)** ד"ה בית כור לפי חשבון. נ"ב עיין לקמן בפי' רשב"ם ריש פ' בית כור:

מוסף רש"י

בוקי סריקי. כדים ריקים, כלומר דברים שאינן טעם (ע"ז לז. חולין נ.). **לתך.** חצי כור לפי חשבון סאתים בחצר המשכן, חמשים על חמשים הוי בית סאה (ב"מ קד.).

רבינו גרשום

לא מצינא דאטרח (לבנות) [לפנות] ביתי: שוף אכריסך עול. כלומר הואיל וגרם מזלך א) חפור בארץ וכפוף בטנך וצא והכנס. דינא קאמר ליה דבתוך שלו יבנה: לא אמרן דדינא קאמר ליה אלא דלא מטו כשורי. שלא ירדה העליה למטה מי' אז יכול לטעון לו דור בדוחק בתוך עשרה: [דלא] אתנו בהדי הדדי. שלא התנו זה לזה לבנות אחר נפילה: עד כמה. גבוה יכול לכופו שיסייע לו: כאותה ששנינו. בפ' המוכר: רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו. שאם היה הבית כ' אמה באורך ורוחב י' אמה עושה גבוה חצי כ' וחצי י' שהם ט"ו אמה וראיה לדבר מהיכל: לא תיתלו בוקי סריקי. כלומר לא תאמינו בדברים רקים הללו מעולם לא אמרן ר' נחמן שיבנה גבוה הרבה: שיעור אסורייתא דמחוזא כך שיהא יכול לישא משאוי על גבו כמשאוי של אנשי מחוזא ויכול לחזור ברויח בהכי לכפוף טפי לא: אשיתא כו' אגב כרי דחבריי. שהיה בונה כותלו כנגד חלון חבירו שהיה לו חזקה לחלון ולא הרחיק ד' אמות: מרעית אשיתאי. שתפתח בו חלונות אחרות: סתרנא לך. עד חלונות אלו ובנינא

עין משפט נר מצוה

מב א ב ג ד מיי' פ"ד מהל' שכנים הל' ו ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קסד סעיף ג ועיין בהג"ה:

מג ה ו מיי' שם פ"ז הלכה ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנד סעיף יג:

מד ז טוש"ע שם וסימן קסד סעיף ג:

מה ח ט מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנד סעיף כו:

מו י מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קעג סעיף ד:

מז כ מיי' פ"ז מהלכות שכנים הל' י סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנד סעיף כו:

מח ל מיי' פכ"ח מהל' מכירה הל' יד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ריח סעיף יח:

מט מ נ מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף יח:

רבינו גרשום (המשך)

לך מחדש: דינא אמר ליה. דלא מצי למיטרח לפנות ביתו: היינו הך. דקאמר רב חמא בהני בי תרי וכו' והא תו למה לי: הא איצטריך למיתני. שאפי' אלו חלונות שיש לו בהן חזקה: בי תבני וציבי. שאין צריך בהן לאורה כל כך אפ"ה לא מצי לכופו לפנות: אספלידא. חדר שלרוחין קמערא: תרביצא. גינה שסמוך לה: אפומא דאספלידא. לפני הפתח: אחד של שדה לבן. שדה תבואה: יש לו לבעל הכרם ד' אמות בשדה לבן. כמלא צמד בקר וכליו כדי לחרוש גפניו העומדין על המיצר ששם היו ג) עומדים גפנותיהם בחרישה: שעל מנת כן חלקו השדות. והכי נמי לא יבנה כותלו לאספלידא שלו כדי שלא לאפיל עליו: א"ל התם. מש"ה יש לו לבעל הכרם ד' אמות בשדה לבן משום דעלו להדדי שמעלה זה בעל הכרם לבעל שדה משדה לבן יותר מחלק שדה כרם כדי שיהא לו ד' אמות אבל הכא גבי אספלידא לא העלהו יותר בתרביצא ומש"ה מצי למימר ליה בדידי קבנינא: א"ל וכי בשופטני עסקינן. דלא מעלו אהדדי כלומר וכי אנשים שוטים עסקינן דבלא עלוי קרקע נטל זה תרביצא תחת האספלידא והלא זה בנוי וזה [אינו בנוי אלא] בהאי עלו אהדדי בדמים: כשורי והודרי. ולא עלו באוירא ולא נתן לו בקרקע יותר ובדין קאמר בדידי קא בנינא: ולימא ליה. בעל האספלידא עד האידנא הויא לה אספלידא דהויא לה נהורא מעליא אבל השתא אי בנית אשיתא קא מאפלת עלי והוה לי אידרונא דחשיכה טפי והבא טענה מצי מעכב עלויה: אמר רב שימי בר אשי שמא בעלמא פליג ליה. דהשתא נמי שם אספלידא קרי ליה אע"ג דמאפלה: מי לא תניא כו'. אע"פ שאין שם גפנים שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב (אילנות): דדירונא ביה כדדרו ביה אבהתי. כלומר להכי איכוונא למיחב חלק אספלידא שאהי' דר כשדרו בה אבותי שהיה לה מאור גדול:

א) [אולי צ"ל שוף בארץ ועי' בתוס' ד"ה שוף]: ב) [לפנינו הגי' אחורי כוי דחבריה]: ג) [הלשון צריך תיקון ואולי צ"ל דלאו היו מעמידין גפנותיהם פי' מהרש"א]:

מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי נהרדעי לטעמייהו [א]דאמר ר״נ אמר שמואל [א]האחין שחלקו אין להן לא דרך זה על זה ולא חלונות זה על זה ולא סולמות זה על זה ולא אמת המים זה על זה והזהרו בהן שהלכות קבועות הן (א) ורבא אמר יש להן: ההוא שטרא דיתמי דנפיק עליה תברא אמר רב חמא [ב]אגבויי לא מגבינן ליה ומיקרע לא קרעינן ליה אגבויי לא מגבינן ליה דנפק תברא עליה מיקרע לא קרעינן ליה דכי גדלי יתמי דילמא מייתו ראיה ומרעי ליה אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבינא הלכתא מאי א״ל בכולהו הלכתא כרב חמא לבר מתברא דסהדי בשקרי לא מחזקינן מר זוטרא בריה דרב מרי אמר [ג]בהא נמי הלכתא כרב חמא דאם איתא דתברא מעליא הוא איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון ומדלא אפקיה שמע מינה זיופי זייפיה: **מתני׳** [ב][ד]כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל החצרות ראויות לבית שער [ה]כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח רשב״ג אומר לא כל העיירות ראויות לחומה [ג][ו]כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר י״ב חדש [ז]קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד: **גמ׳** למימרא דבית שער מעליותא היא והא ההוא חסידא דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי בהדיה עבד בית שער ותו לא משתעי בהדיה לא קשיא הא מגואי הא (ב) מבראי ואי בעית אימא הא והא מבראי ולא קשיא הא דאית ליה דלת הא דלית ליה דלת אבע״א הא והא דאית ליה דלת ולא קשיא הא דאית ליה פותחת הא דלית ליה פותחת אי בעית אימא הא והא דאית ליה פותחת ולא קשיא הא דפותחת דידיה מגואי הא דפותחת דידיה (ג) מבראי: כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר: תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל חצרות ראויות לבית שער אלא חצר הסמוכה לרשות הרבים ראויה לבית שער ושאינה סמוכה לרשות הרבים אינה ראויה לבית שער ורבנן זימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילו ואתו: כופין אותו לבנות לעיר כו׳: [ד](ת״ר כופין אותו לעשות לעיר דלתים ובריח) ורבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל העיירות ראויות לחומה אלא עיר הסמוכה לספר ראויה לחומה ושאינה סמוכה לספר אינה ראויה לחומה ורבנן זימנין דמקרו ואתי גייסא בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן כשהן גובין לפי נפשות גובין או דילמא לפי שבח ממון גובין אמר ליה לפי ממון גובין ואלעזר בני קבע בה מסמרות איכא דאמרי בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן כשהן גובין לפי קירוב בתים הן גובין או דילמא לפי [ה]ממון גובין אמר ליה [ח]לפי קירוב בתים הן גובין ואלעזר בני קבע בה מסמרות רבי יהודה נשיאה רמא דשורא אדרבנן אמר (ד) ריש לקיש [ו][ט]רבנן לא צריכי נטירותא דכתיב [1]אספרם מחול ירבון אספרם למאן אילימא לצדיקים דנפישי מחלא השתא כולהו ישראל כתיב בהו [2]כחול אשר על שפת הים צדיקים עצמם מחול ירבון אלא הכי קאמר אספרם למעשיהם של צדיקים מחול ירבון וק״ו ומה חול שמועט מגין על הים מעשיהם של צדיקים שהם מרובים לא כל שכן שמגינים עליהם כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה מאי טעמא לא תימא ליה מהא [ז][3]אני חומה ושדי כמגדלות אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות

אלו

נהרדעי לטעמייהו. רב חמא דמן נהרדעא הוא דלא ס״ל הא דאידור בה כדדרו אבהתי ולשם כך חילקנו אזיל לטעמייהו דנהרדעי דאמר שמואל דהוא מנהרדעא: **האחין שחלקו.** ונטל זה שדה לצפון וזה לדרום והיה אביו רגיל להיות לו(ח) ליכנס דרך זו לתוך זו אין יכול לומר דרך לי עליך: **ולא חלונות.** לערער על סתימת אורו: **ולא סולמות.** אם נטל זה בית וחצר וזה נטל עלייה אין לו לקבוע סולם בחצירו של זה לעלות לעלייתו: **ולא אמת המים.** להביאה מן הנהר דרך שדהו של זה לתוך שלו: **תברא.** שובר שהוא פרוע לאביהם: **ומרעי ליה.** לשובר שהן עדי שקר(ט): **מתני׳ כופין אותו.** את בן החצר שאינו רוצה לסייע את בני החצר לבנות להן בית שער להיות שומר הפתח יושב שם בצל ומרחיק את בני רשות הרבים מלהציץ בחצר: **ודלת.** לשער החצר לנועלו: **לא כל החצרות ראויות לבית שער.** בגמ׳ מפרש איזו היא הראויה: **ויהא כאנשי העיר.** לשאת עמהם בעול: **גמ׳ ולא אישתעי בהדיה.** לפי שמפסיק בעניים הצועקין ואין קולם נשמע: **מגואי.** לחצר גריעותא הוא לפי שדלת החצר נעול והעני צועק ובית שער שבפנים מפסיק הקול: **מבראי.** אינו מפסיק בפניו שהרי נכנס לתוכו וכשאין לו דלת עסקינן: **פותחת דידיה מאבראי.** העני פותחה ונכנס פותחת שירוד״ר בלע״ז והוא של עץ ותמיד המפתח לתוכו: **שאינה סמוכה.** שמשוכה להלן מרשות הרבים: **כשהם גובים.** לחומת העיר: **קבע בה מסמרות.** הזהר לדון כן ולא תזוז ממנה: **קירוב בתים.** בית הקרוב לחומה צריך לחומת העיר יותר מן הרחוק: **רמא דשורא אדרבנן.** הטיל יציאת חומת העיר על החכמים כמו על שאר בני אדם: **חול.** שהוא מועט ממעשיהם של צדיקים: **מגין על הים.** והוא לו לחומה כדכתיב אשר שמתי חול גבול לים (ירמיה ח):

אלו

מר ינוקא. הוא הגדול ועל שם שנולד בינקותו של רב חסדא קרי ליה מר ינוקא ומר קשישא הוא הצעיר ונולד בקשישותו של רב חסדא (ועיין רש״י כתובות פט: ד״ה מר): **נהרדעי** לטעמייהו. רב חמא נהרדעי הוא כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (דף יז:) [אמוראי] דנהרדעי רב חמא ושמואל נמי נהרדעי הוא כדאמר שמואל (ברכות דף נח:) נהירין לי שבילי דרקיע כשבילי דנהרדעי: **אין** להם דרך זה על זה. טעמא משום דפסיק שמואל בפרק המוכר את הבית (לקמן דף סד.) כר״ע דאמר מוכר בעין יפה מוכר ולפיכך אין להם דרך זה על זה שלא שייר לעצמו כלום כל אחד (ה) חלק בחלק חבירו והוה לו כמוכר ואף על גב דאמרינן המוכר בית ושייר חצר מכר לו עם הדרך למ״ד מוכר בעין יפה מוכר לא דמי דהכא כולם מוכרין וכל אחד מכר ולא שייר לעצמו כלום בחלק חבירו וה״ל כמוכר חצר ושייר בית דצריך ליקח לו דרך מבעל החצר: **ולא** סולמות זה על זה. פי׳ בקונט׳ אם נטל זה בית וחצר וזה נטל עלייה אין לקבוע סולם בחצירו של זה לעלות לעלייתו וקשה לר״י דהיינו ולא דרך זה על זה ונראה לר״י כגון שלקח זה בית וזה עלייה וחצר אין לו לסמוך הסולם בכותל של זה ולעלות בעלייתו: **ואי** בעית אימא הא והא מבראי. ולא גרסינן הא והא מגוואי דמגוואי אין שייך לחלק בין אית ליה דלת ללית ליה ובין אית ליה פותחת ללית ליה דבכל ענין הוא רע כיון שאין יכול לבא אלא עד פתח החצר ואין לפרש הא דאית ליה דלת כו׳ אחצר קאי דהא במתני׳ בהדיא קתני כופין אותו לבנות דלת לחצר ולמאי דגרסי׳ מבראי קצת קשה דלא הוי כשאר שינויי דנקט לד דלא מעלי הא והא דאית ליה דלת והא והא דאית ליה פותחת והכא נקיט ההוא דמעלי: **לפי** שבח ממון הן גובין. כיון דאין (ו) סכנת נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון והכי נמי אמר בהגוזל בתרא (ב״ק דף קטז:) שיירא ההולכת במדבר ועמד עליה גיים מחשבין לפי ממון דליכא סכנת נפשות כיון דאין הגיים בא רק בשביל ממון ואף על גב דאמר בפ׳ בן סורר (סנהדרין דף עב.) דהבא במחתרת נידון על שם סופו ומפרש רבא טעמא בגמ׳ משום חזקה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו כו׳ ואפי׳ הכי אין מחשבין אלא לפי ממון כיון דהגיים ברצונו אינו בא על הנפשות דאם לא יעמדו נגדם לא יזיק לגופם הילכך לא חשיב סכנת נפשות לפיכך אם יעמדו עליהם לסטים ונתפשרו עמהם גובין לפי ממון אבל היכי (ז) דטעו במדבר אמר התם דמחשבינן אף לפי הנפשות משום כיון דטעו איכא סכנת נפשות: **לפי** קירוב בתים הן גובין. פירש ר״ת ונותנין עניים קרובים יותר מרחוקים וכן עשירים קרובים יותר מעשירים רחוקים אבל עשירים רחוקים נותנין יותר מעניים קרובים דלפי שבח ממון נמי הן גובין: **אילימא** לצדיקים כו׳. דבהכי מיירי קרא דלעיל מיניה כתיב ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם וכתיב בתריה אספרם מחול ירבון:

לא

עין משפט
נר מצוה

נ א מיי׳ פ״ב מהלכות שכנים הל׳ יב סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סי׳ קעג סעיף ג:

נא ב ג מיי׳ פי״ז מהל׳ מלוה הל׳ ח סמג עשין צד טוש״ע ח״מ סי׳ קח סעיף טז:

נב ד מיי׳ פ״ה מהל׳ שכנים הל׳ א סמג עשין פ״ב טוש״ע ח״מ סי׳ קסא סעיף א:

נג ה מיי׳ שם פ״ו הל׳ א סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ קסג סעיף א:

נד ו ז מיי׳ שם הל׳ ה טוש״ע שם סעיף ב:

נה ח מיי׳ שם הל׳ ד טוש״ע שם סעיף ג:

נו ט מיי׳ שם הלכה ו טוש״ע שם סעיף ד וטוש״ע י״ד סי׳ רמג סעיף ב:

תורה אור השלם

1 אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ:
תהלים קלט יח

2 כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו:
בראשית כב יז

3 אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם:
שיר השירים ח י

רבינו גרשום

נהרדעי לטעמייהו. דרב נחמן ושמואל ורב חמא מנהרדעי: האחין שחלקו אין להם דרך זה על זה. כגון בתחלה היו כל השדות בחיזוק א׳ של אביהם ולא הוה בכולהו אלא דרך אחד לילך מזה לזה והשתא כשחלקו אין להם דרך אם לא קנו זה מזה וחלונות שאם הגיע חצר לזה ולזה בית והיו חלונות הבית פתוחים לחצר יכול זה לבנות כנגדן ולסותמן וכן לאמת המים צריך ליקח דרך זה מזה. כה״ג יכול בעל תרביצא לבנות אשיתא נגד אספלידא: שהלכות קבועות הן לדון הכי: דנפיק עליה תברא. דפריע השטר של יתומין: דגדלי יתמי. (למייתי) [דלמא מייתו] ראיה דהאי תברא מזויף הוא שהוחזק בפני עדים לאחר מיתת אביהן שעדיין היה חייב לו: לבר מהא. דודאי קרעי׳ לשטר. דסהדי דחתימי על שובר בשקרי לא מחזקינן: א) לעולם לא קרעי׳ לשטרא כדרב חמא. דאם כן הוה מפיק ליה האי שובר בחיי האב מדלית עדים דאפקה בחיי האב משום הכי לא קרעי׳ לשטרא: בית שער. ב) מקום שהשומר ישן ששומר החצר כופין לא׳ מבני חצר המעכב: מעליותא הוא. בית שער: ולא אשתעי אליהו בהדיה. משום דכי אתי עני צועק על פתח שער מפסיק אותו בית שער קולו ואינו נשמע לבעל הבית: הא מגואי גריעותא הוא. כלומר אם נעשה בנין בית שער מבפנים לחצר מפסיק הקול שאין העני יכול ליכנס לתוכו אבל אם בנו מאבראי ברה״ר ודאי מעליותא היא והיו כופין אותו לבנות הואיל והחצר פתוח לרה״ר יכול העני ליכנס בתוך מחיצות בית שער עד השער וצועק ויכול לשומעו דאין מפסיק אלא שער לחודיה: אית ליה דלת לבית שער גריעותא. שהשער והדלת מעכבין קולו. אית ליה פותחת מנעול לדלת לאו מעליותא היא שאין העני יכול לפותחו מפני המנעול. הא דמשנתנו דכופין לבנות בית שער ודלת דלית ליה דלת לבית שער. ואי קשיא דהא תנא כופין לבנות בית שער ודלת הא לא תקשי דהא תני דלת [לחצר] במבוי׳ ולחצר תנן לא לבית שער. חצר הסמוכה לרה״ר צריכה בית שער. כלומר אם מבוי שאינו מפולש ויש בו חצירות אותן שבפנים אין צריכות שער ולא היו כופין אבל אותה הסמוכה לרה״ר צריך והיו כופין: ורבנן דמתני׳ ולא פליגי בין סמוכה לשאינה סמוכה דזימנין דדחקי רבים במבוי ועיילי ואתי וקא חזו לההוא ואיכא היזק ראיה מבני רה״ר: הסמוכה לספר. משום גייסות: כשהן גובין מבני העיר. לצורך חומה ודלתים: לפי שבח ממון. מי שהוא עשיר נותן יותר או לפי נפשות שבעיר שכולן יתנו בשוה: קבע בה מסמרות. קבע הלכה (שם) [יתד] הוא שלא תמוט: לפי קירוב בתים. כלומר אותן בתים חיצוניות שצריכין להם יותר לחיזוק החומה יותר מן הפנימית ויתנו יותר אי לא: דשורא אדרבנן. שפסק עליהם ליתן חלקם לבנות החומה: רבנן לא צריכי נטירותא. שתורה ומעשים טובים שלהם משמרים אותן: השתא כל ישראל עם הצדיקים כחול וצדיקים לבדם יותר מחול בתמיה. ומה חול שמועט ממעשיהם של צדיקים מגין על הים שאין עוברין אותו גלי ים. על אחת כמה וכמה שמגינין עליהם מעשיהם ולא צריכי נטירותא: כי אתא. ריש לקיש לקמיה דר׳ יוחנן: אני חומה. זו תורה שמגינה על לומדיה כחומה שמגינה על אנשי העיר: ושדי כמגדלות

מסורת הש״ס

א) [לקמן סה.], ב) [לעיל ג:], ג) [סנהדרין קיב.], ד) רש״ל מ״ז וכ״ל תניא רשב״ג כו׳, ה) [שבח ממון וכן הוא ברא״ש], ו) [לקמן ח. ב״מ קח.], ז) [פסחים פז.], ח) במ״א ליתא להיות לו, ט) בס״א: שמא עדי שקר הן,

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ורב אמר יש להן: (ב) שם הא מאבראי וכו׳ הא והא מאבראי: (ג) שם דפותחת דידיה מאבראי רשב״ג אומר וכו׳ תניא רשב״ג אומר לא כל כצ״ל ופיסקא כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר נמחק: (ד) שם אמר ליה ר״ל רבנן: (ה) תוס׳ ד״ה אין להם וכו׳ כל אחד בחלק חבירו כצ״ל ותיבת חלק נמחק: (ו) ד״ה לפי כו׳ דאין בה סכנת: (ז) בא״ד אבל היכא דתעו במדבר וכו׳ כיון דתעו איכא:

לעזי רש״י

שירוד״ר [שירידור״א]. מנעול.

מוסף רש״י

מר ינוקא ומר קשישא. שני בנים היו לרב חסדא ושם שניהם שוין, אלא שהגדול קורין לו מר קשישא ולצעיר קורין לו מר ינוקא (כתובות פט:). **האחין שחלקו.** שניהם מוכרין זה לזה, אין להן לא דרך זה על זה. אם חלקו שני שדות אחד נטל חיצון ואחד נטל פנימי ואין הפנימי יכול ליכנס לשדהו אלא דרך חיצון בדרך שהיה אביו נכנס, אין לו לפנימי דרך על חיצון, משום דמוכר בעין יפה מוכר ולא שייר דרך לעצמו, וכיון שמכר לו לאחיו חלקו שבחיצון בעין יפה מכר לו כל השדה והדרך ולא שייר לעצמו במכירה זו כלום (רשב״ם לקמן סה.). **ולא חלונות זה על זה.** ואם רצה לבנות בחצרו כנגד חלון אחיו בונה (שם). **שהלכות קבועות הן.** כלומר שהלכה כן (שם). **ורב אמר יש להן.** דמוכר בעין רעה מוכר ומשייר לעצמו במה שמכר לאחיו דבר הצריך לו כגון דרך ואורה (שם). **כופין אותו.** כל אחד מבני החצר לתת חלקו בבנין, **לבנות בית שער.** שבונים כותל נגד השער עגול סביב ועושין באותו היקף פתח קטן מן הצד משום היזק ראיות בני רה״ר שלא יראו תוך החצר (לעיל ב:). **ויהא כאנשי העיר.** ליתן בצורכי העיר (סנהדרין קיב.). **רבנן לא צריכי נטירותא.** תורתו משמרתו כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך (ב״מ קח.). **כמגדלות.** שמגינין על הדיר (פסחים פז.).

א) [נ״ל בהא נמי הלכתא כרב חמא ולעולם לא קרעינן וכו׳]. ב) [נ״ל מקום ששומר החצר ישן כופין וכו׳].

אלו ת"ח ור"ל סבר לה כדדרש רבא [1]אני חומה זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן א"ל רב נחמן בר יצחק עברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי אדאורייתא דכתיב [2]אף חובב עמים כל קדושיו בידך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם אפילו בשעה שאתה מחבב עמים כל קדושיו יהיו בידך והם תכו לרגלך תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ישא מדברותיך לישא וליתן בדבורותיו של מקום אדנביאי דכתיב [3]גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים אמר עולא פסוק זה בלשון ארמית נאמר אי תנו כולהו עתה אקבצם ואם מעט מהם יחלו ממשא מלך ושרים אדכתובי דכתיב [4]מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא רב פפא רמא כריא חדתא איתמי א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא ודילמא לא מידויל א"ל מישקל שקילנא מנייהו אי מידויל מידויל ואי לא מהדרנא להו ניהלייהו אמר רב יהודה הכל לאגלי גפא אפילו מיתמי אבל רבנן לא צריכי נטירותא הכל לכריא פתיא אפי' מרבנן ולא אמרן אלא דלא נפקי באכלוזא אבל נפקי באכלוזא רבנן לאו בני מיפק באכלוזא נינהו: רבי פתח אוצרות בשני בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא בעלי הלכה בעלי הגדה אבל עמי הארץ אל יכנסו דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס אמר לו רבי פרנסני אמר לו בני קרית אמר לו לאו שנית א"ל לאו אם כן במה אפרנסך [א"ל] פרנסני ככלב וכעורב פרנסיה בתר דנפק יתיב רבי וקא מצטער ואמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ אמר לפניו ר' שמעון בר רבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו בדקו ואשכח אמר רבי יכנסו הכל רבי לטעמיה דאמר רבי אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ כההוא דמי כלילא דשדו אטבריא אתו לקמיה דרבי ואמרו ליה ליתבו רבנן בהדן אמר להו לא אמרו ליה ערוקינן [א"ל] ערוקו ערקו פלגיהון דליוה פלגא אתו הנהו פלגא קמי דרבי א"ל ליתבו רבנן בהדן אמר להו לא ערוקינן ערקו כולהו פש ההוא כובס שדיוה אכובס ערק כובס פקע כלילא א"ר ראיתם שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ: וכמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר וכו': ורמינהי החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום ולנה בתוכה והודחה עמהן הן בסקילה וממונן פלט ואם נשתהו שם שלשים יום הן בסייף וממונן אבד אמר רבא לא קשיא הא לבני מתא הא ליתובי מתא כדתניא המודר הנאה מאנשי העיר כל שנשתהא שם שנים עשר חדש אסור ליהנות ממנו פחות מכאן מותר מיושבי העיר כל שנשתהא שם שלשים יום אסור ליהנות ממנו פחות מכאן מותר ליהנות ממנו ולכל מילי מי בעינן י"ב חדש והתניא שלשים יום לתמחוי שלשה חדשים לקופה ששה לכסות תשעה לקבורה שנים עשר לפסי העיר אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן כי תנן נמי מתניתין שנים עשר חדש לפסי העיר תנן: וא"ר אסי אמר ר' יוחנן הכל לפסי העיר ואפי' מיתמי אבל רבנן לא דרבנן לא צריכי נטירותא אמר רב פפא לשורא ולפרשאה ולטרזינא אפילו מיתמי אבל רבנן לא צריכי נטירותא כללא דמילתא כל מילתא דאית להו הנאה מיניה אפילו מיתמי רבה רמא צדקה איתמי דבי בר מריון א"ל אביי והתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבוים א"ל אנא לאחשובינהו קא עבידנא איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה ליהוי למצוה רבה יתיב רב יוסף וקא מעיין בה מאי מצוה רבה א"ל אביי מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבוים שמע מינה

אלו תלמידי חכמים. אלמא אין צריכין חומה: [זו] **כנסת ישראל.** כולם שוין לענין חומה וגודרים עצמן מלטמע בעובדי כוכבים: **שאתה מחבב עמים.** שאתה מגביה להם פניך להשליטן על בניך: **כל קדושיו.** של ישראל בידך [הם] לשומרן: **בלשון ארמי נאמר.** יתנו תרגום של ישנו כמו ושננתם ותנינון (דברים ו): **אם תנו כולם.** וכן רוצן יהיו שונין ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים: **עתה אקבצם.** בקרוב אקבצם: **ויחלו מעט וגו'.** ואף [אם] מועטין הן השונין בעמים יחלו ממשא מלך ושרים יהיו בטלים מלשאת משא מלך ושרים. יחלו כמו לא יחל דברו (במדבר ל): **מנדה בלו והלך.** דריוש נוה את פחת עבר הנהר על אנשי כנסת הגדולה: **מנת המלך.** מגבת מסים שהן מטילין תמיד על בני המדינה: **ארנונא.** עישורי תבואות ובהמות מדי שנה בשנה: **כריא חדתא.** יציאת כריית באר מים חיים לשתות: **לא מידויל.** לא ימצאו בו מים והפסדתם חנם ויתמי לאו בני מחילה נינהו דליחלו: **לאגלי גפא.** לשערי חומות העיר להציב בהן דלתות. אגלי דלתות כמו טרוקו גלי (ברכות דף כח.). גפא סתימה כמו מלא אחר הגפה באלו מציאות (ב"מ דף כה:): **לכריא פתיא.** חפירת בור לשתות מים ועל שם הכלי המונח שם בבור תמיד לשתות בו עוברי דרכים קורהו פתיא: **אפילו מרבנן.** שהכל צריכין למים: **דלא נפקי באכלוזא.** שאין הן עצמם יוצאין בהכרזה לחפור אלא שוכרים פועלים: **ככלב וכעורב.** שחס הקב"ה עליהם (שבת קנה:) שנאמר יודע צדיק דין דלים (משלי כט) לפי שהכלב מזונותיו מועטין לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלשת ימים וגבי עורב כתיב לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמז) לפי שהעורב אכזרי על בניו והקב"ה מזמין להן יתושין מתוך צואתם ואוכלין: **דמי כלילא.** עטרה למלך קיסר: **אתו.** עמי הארץ לקמיה דרבי: **דליוה לפלגא.** מחל המלך דמי החצי וסילקה מעליהן: **שדיוה אכובס.** הטילוה פחתי המלך על הכובס: **החמרת והגמלת.** שיירא של חמרים ושל גמלים: **הרי אלו בסקילה.** כדין שאר יחידים: **יתובי מתא.** בשלשים יום וגבי עיר הנדחת כתיב יושבי העיר (דברים יג): **ולכל מילי.** ומקמי הכי לא יהיב מידי עם בני העיר: **שלשים יום לתמחוי.** כיון ששהה שם שלשים יום גובין הימנו [גבאי] תמחוי מאכל לעניים: **לקופה.** לצדקה: **לכסות.** עניי העיר: **לקבורה.** לקבור עניי העיר שהיא מצוה יתירה: **לשורא.** לתיקון החומה: **לפרשא.** פרש (ב) שהולך סביבות העיר לשומר' ולידע מה היא צריכה: **לטרזינא.** שומר כלי זיין של בני העיר ויושב בבית אצל השער:

לא שליט למרמא עליהם. לפי שהיו עסוקים במלאכת שמים בבנין בית המקדש ה"נ אין להטיל מס על לומדי תורה: **והלך** זו ארנונא. פי' בקונטרס עישור בהמות ותבואה כו' ור"ח פי' ארוחת דורון לשלטון העובר ממקום למקום שנותן לו כל עיר ועיר ארוחה ופירושו מלשון ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל ב יב): **כריא** פתיא. פירש ר"ח להסיר גבשושית מרחוב העיר: **איפרא** הורמיז. פר"ח דמשמעות הלשון חן מאת המקום איפרא כמו אפריון נמטייה לר"ש (ב"מ דף קיט.) הורמיז שם שכינה כי ההיא דס"פ אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לט. ושם ד"ה דהורמיז) מפלגא דידך ולעיל דהורמיז בזיי"ן מפלגא ולתחת דהורמין בנו"ן כמו הורמין בר לילתא לקמן (דף עג.): (לעיל) **בכלב** ובעורב. כמו שפי' הקונטרס והיינו דכתיב נותן לבהמה לחמה לבני עורב וגו' בהמה בגימטריא כלב: **יתיב** רב יוסף וקא מעיין בה. וא"ת וכי לית ליה ביבש קצירה תשברנה וגו' (ישעיה כז) כדאמרי' בפירקין (דף י:) וי"ל דקבל' משום שלום מלכות כדעבד רבא לקמן (שם) וכי היכי דפלגינהו רבא לעניי עובדי כוכבים ה"נ פלג בהו רב יוסף שבויי עובדי כוכבים ומיהו לא צריכי להכי אלא כדפירש הקונט' (ג) דרבא דקבלה משום שלום מלכות וכיון שאמר לו ליתן למצוה רבה לא היה אפשר לחלקם לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של עובד כוכבים (חולין צד.) אבל מעות המתחלקים לעניים אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילין לפרנס כדאמר בהנזקין (גיטין דף סא.) מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום והא דקבל מההוא טייעא דנדב שרגא לבי כנישתא בפ"ק דערכין (דף ו: ושם ד"ה עד) אע"ג דהתם לא היה שלום מלכות התם טעמא משום דהוו כמו קרבן ואמרינן (נזיר סב.) איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל:

פדיון

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הלכה י סמג עשין יג טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף ה וטוש"ע י"ד סי' רמג סעיף ב:
נח ב ג ד מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' ו ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף ד:
נט ה ו ז מיי' שם ופ"ו מהל' ת"ת הל' י סמג שם וסי' יג טוש"ע שם וטוש"ע י"ד סי' רמג סעיף א ב:
ס ח טוש"ע י"ד סי' רנא סעיף יא:
סא ט מיי' פ"ד מהל' ע"ז הל' ט:
סב י מיי' פ"ט מהל' נדרים הל' ח סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' ריז סעיף לב:
סג כ מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל' יב סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנו סעיף ה:
סד ל מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף ב:
סה מ מיי' שם הל' ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:
סו נ ס ע מיי' שם ופ"ו מהל' ת"ת הלכה י סמג שם טוש"ע שם וטוש"ע י"ד סי' רמג סעיף ב:
סז פ צ מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה יב סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמח סעיף ג:
סח ק מיי' שם פ"ח הל' ט סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנד סעיף ב:
סט ר מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע י"ד סי' רנג סעיף א:

תורה אור השלם

1 אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם: שיר השירים ח י
2 אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ: דברים לג ג
3 גַּם כִּי יִתְנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם וַיָּחֵלּוּ מְּעָט מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים: הושע ח י
4 וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא זַמָּרַיָּא תָרָעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְנָה מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ לָא שַׁלִּיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם: עזרא ז כד

מסורת הש"ס

א) [פסחים פז.], ב) ס"א רב הונא, ג) ס"א רבא, ד) נדרים סב:, ה) ב"מ קח., ו) [שם ולעיל ז:], ז) [שבת קלט. ע"ש יבמות סג. ע"ש], ח) [פי' נגנב נזר המלך אמר המלך הואיל ופשעו היהודים בשמירת העיר ישלמו דמי הנזר. ערוך ערך כליל א'], ט) סנהדרין קיב. ע"ש, י) [סנהדרין שם תוספתא נדרים פ"ב], כ) [תוספתא דפאה פ"ד], ל) פי' קרשי עץ לחזק שערי העיר. ערוך ערך פס א', מ) [לעיל ז: וש"נ], נ) [עי' פירש"י נדה כ: ובתענית כד:], ס) נ"ל דרב יוסף. רש"א,

גליון הש"ס

גמרא המודר הנאה מאנשי העיר. עיין בר"ן נדרים דף סג ע"ב ד"ה ר"נ אמר: **שם** דרבנן ל"צ נטירותא. עי' רבינו יונה פ"א דברכות דף ד ע"ב ד"ה שנאמר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב חנן בר רב חסדא רמא כרגא וכו' עבר מר אדאורייתא: (ב) רש"י ד"ה לפרשא פרש הרוכב סביבות: (ג) תוס' ד"ה יתיב וכו' כדפי' הקונטרס דרב יוסף קבלם הכא משום שלום. נ"ב לקמן דף י"א ד"ה דלא סיימוה:

מוסף רש"י

אלו ת"ח. המניקין אחרים כשדיים הללו (פסחים פז.). **הכל לאגלי גפא.** הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס לצה שונאים לעיר. אגלי, שערים כמו (ברכות כח.) טרוקו גלי. גפא, סתימת העיר כדתנן (ב"מ כה:) מלא אחר הגפה גחלות (ב"ח קח.). **אבל רבנן לא צריכי נטירותא.** תורתו משמרתו, כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך (ב"מ שם). **הכל לכריא פתיא.** לכרות מעין או בורות למים לשתות, אפילו מרבנן. שהרי גם הם צריכים לשתות, ועל שם כלי ששותין בו משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה כריא דפתיא (שם). **דלא נפקי באכלוזא.** שאין יוצאין בעלי בתים עצמן באכלוזא ובאוכלוסא לחפור, אלא גובין מעות ושוכרין פועלים (שם). **רבנן לאו בני מיפק כו'.** גנאי הוא להן (שם). **המודר הנאה.** שאומר הרי עלי קונם אם אהנה (סנהדרין קיב.). **איפרא הורמיז.** נכרית היתה וכך שמה, ולשון יוני איפרא חן כמו (ב"מ קיט.) אפריון נמטייה לר"ש. הורמיז כמו (לקמן עג.) הורמיז בר ליליתא, כלומר יופי שדים היה לה (נדה כ:). **שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף.** משום שלום מלכות קבלינהו, ולא אפשר ליה לחלקן לעניי עכו"ם, שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם (לקמן יא.).

רבינו גרשום

אלו ת"ח. שלומדין זה מזה כתינוק יונק משדי אמו: וריש לקיש דמפיק מאספרם מחול ירבון דריש האי אני חומה בכל ישראל ולא בצדיקים בלבד: כרגא. כסף גולגלתא: אע"פ שאתה מחבב אומות העולם. שאתה נותן להם על ישראל ממשלה בזמן שישראל בגלות אעפ"כ קדושיו של ישראל העוסקים בתורה יהיו מסורין בידך: לרגלך. משמע בשבילך ומשמע רגל ממש: יתנו בגוים. בלשון ארמי כמו ושננתם ותתנינון כלומר גם יתנון שעוסקים בתורה כולהו עתה אקבצם מגלותם ואם מעט מהם יעסקו ויחלו אותו מעט ויחלו כמו לא יחל דברו: מנת המלך. שנותנין מתנות למלך מסים: ארנונא. מס של קרקע: כריא חדתא. חפירה גדולה שחופרין ליכנס שם מים הרבה להשקות ממנה שדות ע"י דלייה ודרך נגרים ופסק א) ליתן ליתומין חלק בחפירה זו שהן נהנין ממנה כאחרים: לא מידויל. שלא ינבעו המים ונמצאת מוציא מעות יתומים בכדי: לאגלי גפא. זהו שעושין מחיצה או גדר סמוך לחומת העיר מבחוץ כדי להגן על החומה ועל שם כך קרי אגלי גפא לשון הגפת דלתות כלומר לנעול שערים שעושין לפני פינת העיר משום מצור העיר: לכריא פתיא. שחופרין למלאות ממנו מים לשתות ועל שם כך קרי ליה כריא פתיא שדולין בכלי חרס כמו (ברכות נ וש"מ) פתיא אוכמא: אפי' מרבנן. שהן שותין ממנו כאחרים: ואי קא נפקי באכלוזא. כלומר שיוצאין חבורות חבורות בני העיר [illegible] בשני בצורת. בעלי משנה: בעלי הלכות. היא שונה ברייתות. אף על גב דבדבתא אחרונא אמרי' בעלי הלכות בעלי משנה

רבינו גרשום (המשך)

הכא הואיל ותני בעלי משנה צריכין למימר דהלכות אלו ברייתות הן: ככלב וכעורב. דכתיב ורחמיו על כל מעשיו: רבי לטעמיה. שלא היה רוצה לפרנס עם הארץ דההוא דמי כלילא. שהשליך המלך מס על יושבי טבריא כדי שיקנו לו כתר: אמר להו. לא תסייען [לכון] רבנן: ערקינן. דלא מצינן למיתן כולי דמי כלילא אמר להו ערוקו: דלייה לדמי כלילא. על ההוא פלגא דאשתייר: פקע כלילא. בטל גזירת הכתר: הראיתם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. דכיון דלא נשארו שם אלא רבנן לא גזרו עליהן ליתן דמי כתר שכל זמן שאחד מעמי הארץ היה שם גזרו ושוב לא גזרו:

פיסקא ויהא כאנשי העיר. ליתן בכל מילי שנותנין בני העיר שנים עשר חדש: החמרת והגמלת. שיירא של חמרין וגמלין העוברים ממקום למקום ולנה בתוך עיר הנדחת והודחה עמה כדכתיב וידיחו את יושבי עירם הן בסייף וממונן אבד כאנשי עיר הנדחת כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר וגו': הן נדונין בסקילה וממונן פלט. הואיל ולא נשתהו שם כלל אלא כדי לינה אלמא דל' יום הוי כיושבי העיר וקשיא למתני' דבעי י"ב חדש ל"ק למקרייה מיתבא בהו לא בעינן אלא ל' יום ונדונין כמותם משום דהכתיב מיירי בלשון יושבי כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר וגו' אבל למקרייה מבני מתא להיותן כאנשי העיר ליתן עמהם לכל דבר לא הוי עד י"ב חדש: ולכל מילי. כלומר דמשמע במתני' שלא יתן כלום בדבר עד י"ב חודש והא תניא כו' וחייב ליתן לתמחוי היינו כלי שבו נותנין מאכל ומקבצין וגובין מבני העיר מע"ש לערב שבת לפרנס עניי אותה העיר ואם נשתהה שם ג' חדשים חייב ליתן ג) חלקו בקופה של צדקה שגובין לחומה לחזק חומת העיר אלמא לכל מילי לא בעינן י"ב חדש: הכל לפסי. כן הכל גובין לצורך תקון פסי העיר: לשורא. לחזוק החומה. לפרשא. שקונים סוסים לפרשים (כפרשים) שיצאו חוץ לעיר לעיין אם [באו] גייסות: לטרזינא. לצורך [כלין] זיין שנושאין אותן שומרי חומות העיר: בר מריון. איש א' היה עשיר גדול: אנא לאחשובינהו קא בעינא. שיהיו חשובין בכל דבר מצוה כמו אביהן:

א) נראה דצ"ל ופסק שיתנו היתומים חלק וכו'. ב) צ"ל הא למקרייה מיתבא מתא וכו'. ג) צ"ל חייב ליתן חלקו בכסות: לפסי העיר שקורין ספילת וכו'.